

Jan Vaes

DE GRAVEN VAN LOON

INHOUD

INLEIDING.

NIETS HEEFT ZOVEEL TOEKOMST ALS HET VERLEDEN 9

Bokrijk, boeren, Bokkenrijders en bloesems?	9
Loons, Luiks, Limburgs... en Europees	10
Duizend jaar Loon?	11
Loon loont de moeite	11
Game en fantasy	13

DEEL 1.

DE KAARTEN EN DE SPELREGELS 17

DE SPEELTAFEL EN DE SPELREGELS: GERMAANSE STATEN ZIJN PRIVÉBEZIT	17
Nulle terre sans seigneur	18
De Frankische troefkaart: graafschappen	20
Het leenstelsel: van Gefolgschaft naar vazal, van buit naar beneficium	21
Ruzie in Voeren	23

DEEL 2.

DE SPELERS EN HUN JOKERS 25

DE NOORMANNEN: CROUPIERS OF VALSSPELERS? 25

DE GRAVEN VAN LOON 29

Balderic en Loon: valsheid in geschrifte...	29
Krakende krochten	37
De graven van Loon en hun leenheren	38
Knecht van twee meesters	40
Tripartites, koorddansers, files en vlaai	41
Erfelijkheid van lenen: zadellenen en konkellenen	43
De Loonse feodale strijdmacht: maar zonder opa's!	45
Opgedragen lenen: gegeven is niet gegeven...	46
De grens is de graaf. Wat betekent het graaf van Loon te zijn?	47
Voeren: Vlaams, Luiks of Brabants?	49
Loonse burchten	50
Loonse lenen, leenheerlijkheden	59
Loonse eigengoederen, allodia	65
Loonse voogdijen	65

Heerlijkheden in Loon	68
Kerkelijke heerlijkheden en domeinen in Loon	72
Het bestuur van de heerlijkheden: heerlijke rechten en plichten	73
Loonse centrale instellingen	74
Loonse schepenbanken	75
DE PRINS-BISSCHOP VAN LUIK, ZIJN MACHT EN ZIJN TERRITORIA	78
Van bisschop naar prins-bisschop	78
Het bisdom Tongeren-Maastricht-Luik:	79
wij wonen in Maastricht maar drinken de Maas...	
Een bisschop in de hemel, een toren in de wolken	79
De Luikse troefkaart: de rijkskerk	80
Hemel en aarde bewegen: de Investituurstrijd	83
Rome aan de Maas en wijn in de Maas	84
<i>Liège, tu dois Notger au Christ, et le reste à Notger</i>	85
Luikse territoria: van Valenciennes tot Maaseik	87
Geen bloed meer in de Maas: godsvrede als machtsmiddel	96
Een bisschop in het harnas	100
Met spek schieten	101
Mobilisatie, effectieven en logistiek	102
Een harnas voor een pint	104
<i>No rules...</i>	105
<i>... no whisky</i> : Loon in Schotland	106
Een middeleeuwse frontbeweging?	107
Nu nog een vijand	107
Biljarten met de bisschop. <i>Le Palais</i> , het centrum van de macht	110
NIEUWE SPELERS: DE LOONSE EN LUIKSE STEDEN	111
Luiks (stads)recht: vrijheid, <i>libertas</i>	111
<i>L'enfant terrible</i>	113
Uw geld of uw vrijheid!	114
Rol en bestuur van de steden	117
De fiscus vist achter het net	118
Loonse steden	120
Luikse steden: vurig, vrij en volks	139
Stedelijke inspraak en de Mal Saint-Martin	140
<i>Ces gens de ce pais sont seigneurs d'eulx mêmes</i>	141
Awans en Waroux: blinde haat	143
<i>Le petit chevalier</i> , ramptoeristen en een nieuw soort veldslag	144

DEEL 3.

HET KAARTSPEL	147
DE GRAVEN VAN LOON, LEENMANNEN VAN LUIK EN VAN DE KEIZER (1015/1040-1366)	148
Giselbert of Arnulf: de Luikse connectie	148
Arnold I, graaf van Loon en burggraaf van Mainz	153
Arnold II, graaf van Loon en Rieneck, vader van Averbode	156
Lodewijk I, graaf van Loon en Rieneck en Agnes van Metz: mecenas en baarlijke duivel	158
Gerard I, graaf van Loon en Rieneck: de Brabantse connectie	166
Lodewijk II, graaf van Loon: een brokkenpiloot	171
Arnold III en de Teutonen	184
Lodewijk III, graaf van Loon of Rieneck: <i>l'embaras du choix</i>	188
Arnold IV: Chiny, Hasselt en Van Maerlant	189
Jan, graaf van Loon en de Oorlog van de Koe	193
Arnold V en het dubbelspel in Woeringen	195
Lodewijk IV en de Slag van Hoeselt	203
Diederik van Heinsberg, Kaïn en de oren van de bisschop	205
Godfried van Dalenbroek: <i>por tres-apparant besogne et necessiteit</i>	208
Arnold van Rummen. De uitverkoop van Loon en Chiny	209
<i>Bisschop tot Ludic ende greve van Loen</i>	211
Johanna van Loon, Willem van Oranje en Frankenstein	212
HET GRAAFSCHAP LOON EN HET GRAAFSCHAP RIENECK	215
De bronnen	215
Rheineck en Rieneck: in het centrum van de Investituurstrijd	218
Kruisvaarders en heiligen	222
Het tornooi van de dode ridders	224
Gerard von Rieneck, Duits keizer?	226
Zwaanridders	227
De graven van Rieneck: in de top veertig!	229
Rieneck, Antwerpen en een <i>Welthandelsdorf</i>	233
HERAUTEN, MÊLEES EN HOOFSE LIEFDE: DE GRAVEN VAN LOON-CHINY	235
Betekenis en ontstaan	235
De eerste grafelijke dynastie van Chiny	237
Chiny in handen van de graven van Loon	239
<i>Le Tournoi de Chauvency</i> : het grootste game uit de middeleeuwen	244
Tornooi, taboe en topos	245
<i>Wein, Weib und Gesang</i> ... en Limburgse vlaai?	247

LOONS-LUIKSE POLITIEKE GESCHIEDENIS (1361/1366-1795)	248
Absolute vorsten	248
De generale instellingen van het prinsbisdom na 1366: door clerus gekleur	249
Het Bourgondische gevaar	252
De instellingen na 1500: centralisatie onder één dak en de mosselen van de bisschop	277
DE BEIERSE (1581-1723, 1744-1763) EN DE VERLICHTE PRINS-BISSCHOPPEN (1763-1795)	284
Knorrepotten, zwaluwen, bloedworst en taart	284
<i>Brüder aus Bayern</i> en de geheimagentes van de Zonnekoning	287
Brengt Spa Verlichting?	288
DE FRANSE TIJD (1795-1815): HET SPEL IS UIT	290
<hr/>	
DEEL 4.	
HET SOCIAAL-ECONOMISCH LEVEN	293
IN DE MIDDELEEUWEN (500-1450)	293
De landbouw in Loon en Luik	293
Bidden, vechten of werken	298
Een paard van Troje in Borgloon	301
Het einde van de vrouw	302
Armenzorg en ziekenzorg: <i>ticket to heaven</i>	304
Handel en nijverheid	307
De impact van drie catastrofes	316
Loon en Luik: het aards paradijs?	319
Leprozen, pest en langeafstandsdoop	321
<i>Chaussée d'amour</i> , Rocamadour en Sint-Amadour: uw eer of uw oor	324
Zwarte aarde	326
Bieroorlogen	327
IN DE NIEUWE TIJD (1450-1750)	328
Van de Bourgondiërs tot de Habsburgers (1450-1580)	328
Pompen of verzuipen (1580-1640)	336
Stabilisatie (1660-1740)	343
DE BLOEIPERIODE (1750-1795)	347
<hr/>	

DEEL 5.

HET RELIGIEUZE LEVEN	351
ONTSTAAN EN RIJKSKERK	351
BISDOM EN PRINSBISDOM LUIK	353
SECULIERE KERK: DE STAD GODS	353
Alle heiligen tevreden	355
REGULIERE KERK	356
Sint-Trudo en een stad apart	357
De bijen van de abt en de varkens van de voogd	358
Een wespennest	359
<i>Liège est inondé de moines</i>	362
Wie zonder zonden is...	363
<i>Qui pêche par amour est digne de pardon</i>	370
's Heeren honden, zakbroeders, minderbroeders, vrouwenbroeders en eksterbroeders	371
RECLUSEN, BEGIJNEN EN HEILIGEN	374
Levende doden	374
Begijnen en bogaarden	376
Grijs, grauw, zwart of wit	381
Het beloofde land van Luik	382
De Heilige Maagd en de taalgrens	383
Parijs en de zieneres van Spalbeek	385
POLITIEKE ROL VAN DE KERK	387
Malitia of militia	388
De kruistochten	388
DE RELIGIEUZE ROL VAN DE KERK	389
DE SOCIAAL-ECONOMISCHE ROL VAN DE KERK	389
Als een hond naar zijn braaksel	391
REFORMATIE EN CONTRAREFORMATIE	392
Walen en de taal van Luther	393
Maaseik in de Bijbel	395
De rol van de prins-bisschoppen	397
Loon, Luik en de Tachtigjarige Oorlog	399
Loonse edelen en de hervorming:	400
<i>syn hoeft gecloven tot in syn hert</i>	
De ideale vrouw is een Luikse	403
Katholieke hervorming in het bisdom Luik	403

Het Concilie van Luik of het Concilie van Trente?	404
Pelgrims, pooiers en mirakels	409

DEEL 6.

HET CULTURELE LEVEN	411
DE MAASLANDSE CULTUUR IN DE VROEGE MIDDELEEUWEN	411
Athene van het noorden of de goede barbaarse stad?	412
Architectuur: eenheid van imperium en sacerdotium	415
De projectontwikkelaars van het jaar 1000: van Aken tot Nijvel	415
TAAL	420
Frans, Duits of Diets	420
Nederlands: gebakerd in Bilzen	423
Van Veldeke <i>impete daz êrste ris in tuitescher zungen</i>	423
<i>Loans?</i>	427
<i>Loon versoet arbeydt</i>	428
Een communautair probleem?	430
Het ernstigste volk ter wereld en de Loons-Luikse culturele identiteit	432
DE GOTIEK, VAN EYCK EN HET REALISME	433
KUNSTENAARS, HUMANISTEN EN WETENSCHAPPERS IN DE NIEUWE TIJD	436
BAROK IN LUIK EN LOON	440
COMPONISTEN EN MUZIEKPRAKTIJK IN HET PRINSBISDOM	443
ONDERWIJS	446
STAMBOOM	450
BIBLIOGRAFIE	456

De stamburcht van de hertogen van Limbourg links en het stadje Limbourg rechts. De naam van dit hertogdom werd in de 19de eeuw geheel ten onrechte aan de beide Limburgen gegeven. Anonieme illustratie van omstreeks 1660, verschenen in diverse uitgaven van de *Descrittione di tutti i Paesi Bassi* van Lodovico Guicciardini.

INLEIDING

NIETS HEEFT ZOVEEL TOEKOMST ALS HET VERLEDEN

BOKRIJK, BOEREN, BOKKENRIJDERS EN BLOESEMS?

Bij het brede publiek in Vlaanderen en Nederland is de geschiedenis van het graafschap Loon vrij onbekend en dus onbemind. Misschien omdat ze nooit voldoende en dan nog eerder laat ontsluit werd? En omdat toegankelijke, geïllustreerde publicaties vooralsnog ontbreken? Allicht wierpen de vele anderstalige historische werken eveneens een barrière op.

De geschiedenis van Limburg wordt daardoor binnen en buiten de eigen provincie – helaas – nog te vaak geassocieerd met en beperkt tot de Bokkenrijders, Bokrijk, het mijnverleden en Tongeren als oudste stad van België, soms nog met de Boerenkrijg. Allemaal interessante topics, maar ze vertegenwoordigen slechts enkele decennia uit haar rijke historiek. In het beste geval vereenzelvigt men het graafschap Loon met het huidige Belgisch-Limburg.

Dit boek wil een eyeopener zijn om het tij te keren, alvast een amuse-gueule.

De grondstoffen in Limburg raken uitgeput, de multi-nationals zingen het duidelijk niet eeuwig uit. De bloesems doen dat wel, ze zijn een jaarlijks terugkerend doch kort refrein. Wat blijft is de geschiedenis. Er is niets dat zoveel toekomst heeft als het verleden.

LOONS, LUIKS, LIMBURGS... EN EUROPEES

Zoals alle graafschappen in de middeleeuwen was Loon een amalgaam van eigen, geleende en verleende territoria, van rechten en voogdijen, erfelijk toebehorend aan een grafelijk huis. Het graafschap is genoemd naar de grafelijke stamburcht die in het huidige Borgloon stond. Dat was de hoofdplaats – niet de hoofdstad – van het graafschap, het *caput comitatus*, ook al verhuisden de graven omstreeks 1180 definitief naar een nieuwe burcht in Kuringen bij Hasselt.

In 1361 overleed hun laatste wettelijke erfgenaam. De iure in 1361, de facto in 1366 werd het graafschap ingelijfd door de Luikse kerk, de belangrijkste leenheer van de Loonse graven. Dat was een logische en volkomen legale procedure. De Luikse prins-bisschoppen bestuurden voortaan als graaf van Loon het oude graafschap. Dat voegde nog eens vierhonderd jaar toe aan zijn geschiedenis, tot de Franse tijd, die in het prinsbisdom Luik in 1795 begon. De Franse revolutionaire wetgevers doekten de eeuwenoude territoria op en vervingen de instellingen door die van een moderne staat. Het graafschap Loon bestond niet meer, er was geen graaf van Loon meer.

In 1815 beslisten de Europese mogendheden tot de oprichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, met Willem I als koning. Die vond het nodig – volstrekt ten onrechte – het huidige Belgisch-Limburg en het huidige Nederlands-Limburg ‘Limburg’ te noemen naar het kleine hertogdom Lympurch/Limburg (Limbourg, in het boek voortaan zo geschreven) in de buurt van Verviers, dat nu tot de provincie Luik behoort. Zo kon de vorst de titel ‘hertog van Limburg’ blijven voeren. Meer nog, al sinds de Slag van Woeringen (1288) was dit hertogdom Limbourg in handen van de Brabantse hertog. Limburgers van beide zijden van de Maas raakten finaal opgezadeld met een verkeerde naam, een verkeerd wapenschild, een verkeerde vlag. Maar de geschiedenis vergeet niet.

Voor veel lezers zal het verrassend overkomen dat de graven van Loon een niet te onderschatten rol speelden op het Europese toneel; in het Duitse Rijk, tussen het hertogdom Brabant en het prinsbisdom Luik. Al in de 11de eeuw huwde Arnold I, graaf van Loon, met de enige erfgename van de burggraaf van Mainz. Een generatie later noemden de graven van Loon er zich burggraaf van Mainz én graaf van Rieneck. Ze bouwden er verschillende burchten en abdijen, stichtten steden en verwierven er een aanzienlijke machtsbasis, in het hart van het Duitse Rijk. Vier generaties lang werden beide graafschappen door één persoon, in personele unie, bestuurd; dan scheidden

zich de wegen. De tak Loon-Rieneck wist zich in dit Noord-Beierse graafschap nog te handhaven tot 1559. Ook het graafschap Chiny – in Frans vaarwater – kregen de Loonse graven gedurende geruime tijd in handen, zelfs een poosje het graafschap Holland.

DUIZEND JAAR LOON?

In een oorkonde die laat uitschijnen dat ze in 1015 is opgesteld, wordt een graaf van Loon genoemd. Dat zou dan de oudst bekende vermelding zijn, meteen duizend jaar geleden. Deze tekst blijkt echter een bewuste vervalsing uit 1111-1116, van een eeuw later dus. De opsteller wil op dat ogenblik doen geloven dat de grafelijke familie van Loon al in 1015 instemde met een omvangrijke schenking van goederen. De vervalser had daar alle belang bij en daarom antida-teerde hij het document.

Toch zal ik enkele argumenten aanvoeren om de oudste vermelding van een graaf van Loon, *comes Lossensis*, terug te brengen tot het episcopaat van Balderic II, prins-bisschop van Luik, van 1008 tot 1018.

LOON LOONT DE MOEITE

Voor historici is de millenniumgedachte eerder bijkomstig. De tijd leek mij evenwel meer dan rijp voor een geïllustreerde synthese van de Loonse geschiedenis – een blijvend visitekaartje. Het is immers opvallend dat er tot nu toe geen enkele monografie bestaat die de politieke, de sociaal-economische, de religieuze en culturele ontwikkelingen in het graafschap behandelt, aan de hand dus van wat in het jargon het ‘historisch referentiekader’ heet.

Johannes Mantelius (1599-1676) schreef een *Historie Lossensis libri decem*, met handgeschreven aanvullingen. In 1717 publiceerde Laurent Robyns de eerste bronnen van het graafschap Loon. Eenzaam klinkt daarna de stem van kanunnik Daris (1821-1905) uit Borgloon met zijn *Histoire de la bonne ville, de l'église et des Comtes de Looz, suivie de biographies Lossaines*, een pionierswerk uit 1864-1865. Dan is het opnieuw een eeuw wachten op Jean Baertens onovertroffen standaardwerk *Het graafschap Loon* met als ondertitel *Ontstaan-politiek-instellingen*. Het behandelt de socio-economische, religieuze en culturele ontwikkelingen niet. Bovendien beperkte Baerten zich tot de 11de-14de eeuw en is zijn basiswerk intussen bijna een halve eeuw oud. Het is niet geïllustreerd, ver-

onderstelt veel voorkennis en blijkt moeilijk toegankelijk voor de geïnteresseerde leek. Gelijkwaardige schaduwzijden vertoont *Het Graafschap Loon. Politieke en Sociale overzichtelijke geschiedenis* van J. Lyna, in 1956 gepubliceerd. Uiterst belangrijk en rijk gestoffeerd is dan weer Jan Gerits' *Historische steden van Limburg* uit 1989, maar uit de titel kan men al de thematische beperking afleiden. Nog recenter (1996) werd een diepgaand en nuttig overzicht gepubliceerd van de Loonse instellingen van de hand van J. Molemans (*De politieke en rechterlijke instellingen van het graafschap Loon*, nummer 50 van *Het Oude Land van Loon*).

Interessante aanvullingen bieden het werk van P.J.H. Ubachs dat beide Limburgen behandelt en de compilatie van J. Moons uit 1992 (*De graven van Loon. Geschiedenis van het graafschap Loon, het prinsbisdom Luik en Limburg*, nummer 47 van *Het Oude Land van Loon*). De eerste studie brengt ook andere aspecten dan de politieke naar voren, maar moet noodgedwongen het graafschap Loon bondig behandelen. Moons' werk maakte Baertens studie toegankelijker en beschrijft ook kort de periode na de 14de eeuw. Maar ook dit werk beperkt zich tot de politieke geschiedenis. Honderden artikels in onder meer het tijdschrift *Het Oude Land van Loon* en in vele tijdschriften van geschied- en heemkundige genootschappen vullen deze basiswerken aan. Hetzelfde geldt voor de vele studies over deelaspecten, gepubliceerd in historische, kunsthistorische en archeologische tijdschriften. Het Historisch Studiecentrum Alden Biesen leverde tijdens de laatste decennia belangrijke bijdragen over de geschiedenis van de Duitse Ridderorde en haar impact op de regio. Bijzonder nuttig voor de lokale geschiedenis zijn de onderzoeksgidsen die onder impuls van onder anderen rijksarchivaris Rombout Nijssen zijn uitgegeven.

Vooral in de eerste helft van de 20ste eeuw zagen belangrijke bronedities het levenslicht. Waalse auteurs tonen uiteraard heel wat belangstelling voor de geschiedenis van het prinsbisdom Luik, in al zijn facetten. Erg interessant voor ons, omdat het graafschap Loon tot 1361/1366 een leen van het Luikse kathedraalkapittel was en er daarna door geannexeerd werd.

Het blijft merkwaardig dat het graafschap Loon niet méér aandacht kreeg. De 'vaderlandse geschiedenis' en de benadering ervan in het onderwijs beperken zich nog altijd wat eenzijdig tot de Nederlanden, waartoe Loon en Luik niet behoorden. Loon en Luik lagen van bij hun ontstaan ononderbroken in het Duitse Rijk gebeiteld, en vanaf het begin van de 16de eeuw meer specifiek in de *Niederrheinisch-Westfälische Reichskreis*.

De geschiedschrijving kende als wetenschappelijke discipline in de 19de eeuw een grote bloei, de eeuw waarin de Europese staten het levenslicht zagen. De romantische eenheidsgedachte en de natievorming vertekenden echter vaak de historische realiteit. Zo kon het kersverse België het best ‘vergeten’ dat het eeuwenlang niet alleen twee talen kende, maar ook tot twee rijken behoorde: het Franse koninkrijk en het Duitse keizerrijk. Toen ze vanaf 1795 niet langer tot het Duitse Rijk behoorden, viel ook bij de Duitse historici de interesse voor Luik en Loon nagenoeg weg. Een hele regio, een groot patrimonium bleef historisch verweesd achter: niemandsland, twee van de tien Belgische provincies. En dan te weten dat er door de aderen van de drie regerende Benelux-vorsten manifest Loons bloed stroomt, blauw bloed zelfs. Koning Filip van België en grootertog Henri van Luxemburg stammen langs koningin Elisabeth van België rechtstreeks af van Otto I van Wittelsbach (1117-1183) en zijn gade Agnes van Loon (†1191), koning Willem Alexander van Jan IV van Nassau-Dillenburg (1410-1475) en zijn vrouw Maria van Loon-Heinsberg (1426-1502).

Deze synthese wil onder meer zichtbaar maken dat juist door de ligging tussen én het contact met de naburige culturen, de geschiedenis en cultuurgeschiedenis van Loon en Luik bijzonder rijk zijn: Loon loont de moeite!

—

GAME EN FANTASY

Mijn opdrachtgevers gaven een moeilijke oefening mee: geschiedenis in mensentaal vertalen voor een breed publiek én voldoende wetenschappelijke nuance bewaren, en dat in achttien maanden tijd. Om al die redenen is het boek zeker niet in al zijn onderdelen gefundeerd op eigen archivalisch onderzoek, maar wel op bestaande bronedities, talrijke deelstudies en eigen publicaties. Heel wat nieuw materiaal dook niettemin op uit onverwachte hoek, uit archieven wereldwijd.

Dit werk brengt geenszins het verhaal van elk dorp, van elke stad. Het is niet exhaustief en zeker vatbaar voor verbetering en aanvulling. Het wil een toegankelijk overzicht van de geschiedenis van Loon schetsen, een voorlopige en noodzakelijkerwijze onvolledige synthese; breed, samenhangend, gemakkelijk leesbaar, en rijkelijk geïllustreerd met vaak origineel en verrassend materiaal.

Het boek zou het best een didactische inslag krijgen, zo luidde de boodschap. Dat werd in dank aanvaard. Ik houd er immers van

om de mechanismen van de geschiedenis te ontrafelen. Zij worden al te vaak veronachtzaamd, waardoor men soms de indruk wekt dat geschiedenis bestaat uit een opsomming van onsamenvangende feiten en toevalligheden. Deze mechanismen zijn uiteraard niet altijd aanwezig, zichtbaar of te voorzien. Toch zijn menselijke samenlevingen tot op zekere hoogte voorspelbaar, gewoon omdat mensen mensen blijven.

Ik heb het hele verhaal opgevat als een kaartspel. Eerst worden de spelregels van het ancien régime uitgelegd, zoals het patrimoniaal denken over de staat – het leenstelsel in concreto en hoe dat tot stand kwam – en wie de spelregels bepaalde. Daarna stel ik een aantal kaartspelers mét hun troefkaarten voor: de graven van Loon en hun directe leenheren, de Luikse kerk en de Duitse keizer. Er zijn zelfs valsspelers.

Dan kan het kaartspel beginnen, waarin het finaal altijd om de overwinning draait. De graven van Loon passeren chronologisch de revue en ik toon de lezer hoe hun (machts)spel evolueert. Na een eerste ronde, in 1366, vallen ze af en neemt een andere speler, de prins-bisschop van Luik, hun kaarten over. In 1795 is het *game over*. De Franse revolutionairen leggen een ander spel op, met totaal nieuwe spelregels.

Geschiedenis is geen *fantasy*. Alles wat geschiedkundigen weten, komt uiteindelijk uit (historische) bronnen, geschreven of niet-geschreven. Dat is meteen de reden waarom ik in het boek veel tekstfragmenten heb opgenomen, meestal in de oorspronkelijke taal. Een korte omschrijving of een letterlijke vertaling wordt er vaak aan toegevoegd. Een geïnteresseerde leek krijgt immers zelden de bronnen zelf te zien, enkel hun verwerking of interpretatie.

Voor de Loonse geschiedenis staan overigens heel wat boeiende figuratieve bronnen ter beschikking. Naast de kaartboeken van Ferraris en van de abdijen van Averbode, Herkenrode, Munsterbilzen en Sint-Truiden, bevat ook de collectie tekeningen van Remacle Leloup een schat aan informatie.

De aansluitende bibliografie maakt geenszins aanspraak op volledigheid.

Het stadsbestuur van Borgloon nam het initiatief voor deze uitgave. Na zoveel eeuwen vervulden burgemeester, schepenen en inwoners opnieuw even de rol van *caput comitatus*, hoofd van het graafschap.

Enkele goede vrienden verzorgden de meeste illustraties in dit boek, met name Chris Maes, Christel Rutten, Jan Gruyters en Hugo Cox. Het betekende lange dagen en duizenden kilometers om het

Loons-Luiks erfgoed te fotograferen. Voor het rigoureuus nalezen van het manuscript dank ik andermaal Chris Maes en Jan Gruyters, van harte, en Kris De Wilde voor de boekhoudkundige begeleiding.

Davidsonfonds Uitgeverij bood de kans het boek te laten verschijnen in de prestigieuze reeks van de *Bourgondische vorsten*, de *Graven van Vlaanderen* en *Oranje tegen Spanje*. Ook al is van bij de aanvang overeengekomen dat de *Graven van Loon* een ander opzet mocht hebben: een mooi visitekaartje, een verrassende kennismaking.

Eveneens dank aan de paters van de Abdij van Averbode, Graaf Thierry de Hemricourt de Grunne (kasteel van Schoonbeek), Baron Claude de Villenfagne de Vogelsanck (kasteel van Vogelsanck), Gerard Briers de Lumey (kasteel de Burg Lummen), Georgy Jean Raymond Vanhees (kasteel van Wijer), Willy Tans (kasteel van Print-hagen), Mieke Desplenter (Kasteel Ter Dolen), Jean-Marie Arkens (kerkfabriek van Sluizen), Renée Wilmet (Saint-Jacques, Luik), Tim Vanderbeken, Jonas Slegers, Jules Vandeweyer, Frank Cleenders, Simon Loverix, Stefanie Sfingopoulos, Steven Vandewal, Stefan Lycops, Julien Daenen, Jean Louis Sourbron, Ann Delbeke, Tessa Vanpaeschen, Adelin Remy, Har Sillen, Guy Vijgen, Piet Snellings, Noël Baldewijns, Tom Van Laer, Erik Werps, Bert Coninx en Maike Meyers.

Barbara Grimm en Herbert Bald (Spessartmuseum Lohr am Main), Josef Harth (Leiter des Stadtarchivs Lohr am Main), Karl Anderlohr (redacteur *Main Post*, Lohr am Main), Wolfgang Küber (1. Bürgermeister Stadt Rieneck), Elke Huppert, Sabrina Gebhardt en Michael Grund (Ev. Stiftkirche Sankt Arnual Saarbrücken) ben ik eveneens zeer erkentelijk.

Ik wil de lezer erop wijzen dat een aantal sites en kastelen, getoond in dit werk, niet toegankelijk is voor het publiek.

—

Jan Vaes
De graven van Loon

Oorspronkelijke titel: De graven van Loon.
Loons, Luiks, Limburgs

© 2023 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen en Jan Vaes
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde
merk van Davidsfonds vzw, Sluisstraat 79 bus 03.01, 3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Herziene uitgave november 2023

Opmaak omslag: Leen de Pooter – quod. voor de vorm.
Omslagillustratie: *Het huwelijk van Ada van Holland met Lodewijk II van Loon*.
Detail. Miniatuur uit Johannes de Beka, Parijs Bibliothèque Nationale, Ms. Fr.
9002, f. 71
Opmaak binnenwerk: Bart Luijten
Kaarten en stambomen: Els Ruppol

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt,
in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 4053 0
D/2023/0034/378
NUR 684